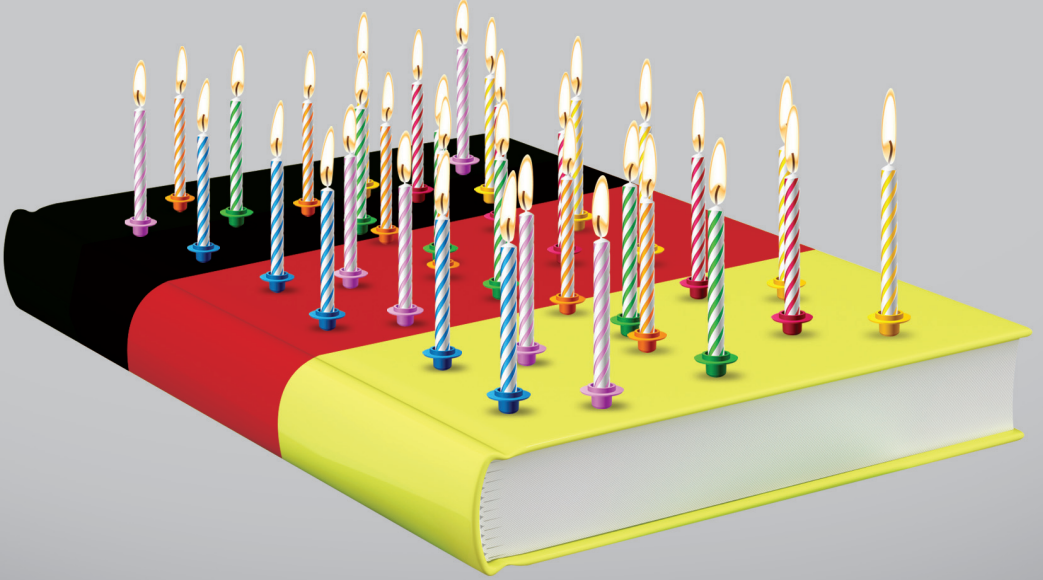

Alman Anayasası 60 Yaşında

Temel Hakların Korunması ve Anayasal Denetim

Federal Almanya Adalet Bakanı Brigitte Zypries'in
23 Şubat 2009 Tarihli Konuşma Metni

Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) 1925'ten bu yana Sosyal Demokrasi ilkelerine bağlı kalarak Almanya'da ve Almanya dışındaki ÷lkelerde y÷r÷tt÷đ÷ siyaset, eğitim ve danışmanlık alanlarındaki çalışmalarıyla demokrasiyi ve kalkınmayı d÷nya çapında teşvik etmeyi, barışa ve g÷venliğe katkıda bulunmayı, k÷reselleşmeyi dayanışma içerisinde şekillendirmeyi ve Avrupa Birliği'nin genişleme ve k÷kleşmesini desteklemeyi amaçlamaktadır. FES, T÷rkiye'deki temsilciliği aracılığıyla yirmi yıldan uzun s÷redir T÷rkiye ve Almanya'da kendilerini toplumsal bir amaca adanış bireylerin ve sivil toplum kuruluşlarının diyaloğunu ve işbirliğini teşvik etmektedir.

Çevirmen ÷lk÷ Sarıca şeny÷ksel

Kapak Tasarımı Tayfun Dursun, Harun Yılmaz, Myra

Sayfa D÷zeni MYRA

Baskı Yelken Basım

© Friedrich-Ebert-Stiftung T÷rkiye Temsilciliği

Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği

T÷rkiye Temsilciliği - İstanbul

Cihann÷ma Mah. Mehmet Ali Bey Sk. No:12 D:5

34353 Beşiktaş / İstanbul

T + 90 212 310 82 37

F +90 212 258 70 91

Ankara İrtibat B÷rosu

Abidin Daver Sk. No. 5 D:9

06550 ankaya / Ankara

T +90 312 4418596/ 97

F +90 312 4418598

E-mail: contact@festr.org

Websitesi: <http://www.festr.org>

Alman Anayasası 60 Yaşında

Temel Hakların Korunması ve Anayasal Denetim
Federal Almanya Adalet Bakanı Brigitte Zypries'in
İstanbul'daki 23 Şubat 2009 Tarihli Konuşma Metni

Brigitte Zypries

16 Kasım 1953'te Kassel'de doğdu, Giessen'de 1972'den 1977'ye kadar hukuk öğrenimi gördü. 1985 yılına kadar Gießen Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. 1988 -1990 yılları arasında Federal Anayasa Mahkemesi'nde iki yıl süreyle akademisyen olarak yer aldı. 1991 yılında SPD (Alman Sosyal Demokrat Partisi) üyesi oldu. 1997-1998 yıllarında Aşağı Saksonya Eyaleti'nin Kadın Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nı yaptı. 1998'den 2002'ye kadar eyaletin İçişleri Bakanlığı'nda aktif olarak yer aldı. 2002'den beri ise Brigitte Zypries Federal Almanya Adalet Bakanı olarak görevini sürdürmektedir.

Açılış Konuşması

Federal Almanya Sayın Adalet Bakanı, Brigitte Zpries,
Sayın Büyükelçi Eckard Cuntz,
Sayın Başkonsolos Matthias von Kummer,
İstanbul Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Yunus Söylet,
İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Sayın Aykut Cengiz Engin,
Sayın Prof. Nevhis Deren Yıldırım,

Saygıdeğer Hanımefendiler ve Beyefendiler,

Friedrich-Ebert Vakfı Türkiye Temsilcisi olarak sizleri bugün İstanbul'da Federal Almanya Adalet Bakanı Sayın Brigitte Zypries tarafından verilecek konferansta selamlamaktan büyük memnuniyet ve şeref duymaktayım.

İstanbul hukuk fakülteleri öğrenci ve akademisyenleri, faal hukukçular, Friedrich-Ebert Vakfı kardeş kuruluşlarının ve İstanbul'daki Alman kurumlarının temsilcileri ve konuya ilgi duyan konuklar olarak davetimizi kabul etmiş olmanızdan ve böylelikle Almanya'ya ve demokrasi ve anayasa konularına duyduğunuz ilgiyi ifade etmiş olmanızdan büyük memnuniyet duyuyoruz.

Federal Almanya 2009 yılında birçok önemli tarihi olayın yıldönümü kutlamaya hazırlanıyor. Friedrich-Ebert Vakfı olarak bizler de bu vesileyle gerek yurtçinde gerekse yurtdışında düzenleyeceğimiz etkinlikler çerçevesinde bu önemli toplumsal gelişmelerin hatırlatılmasına katkıda bulunacağız. Almanya'nın 2009 yılında yıldönümlerini kutlayacağı –sosyal demokrat bakış açısından – önem taşıyan tarihi olaylara örnek olarak

- 1919 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesinin 90. yıldönümünü,
- Weimar Anayasası'nın yürürlüğe girmesinin 90. yıldönümünü,
- Almanya'da demokratik rejimin ilk Cumhurbaşkanı ve Friedrich-Ebert Vakfı'nın kurucusu Friedrich Ebert' in Cumhurbaşkanı seçildiği 11 Şubat 1919 tarihinin 90. yıldönümünü
- 1959 yılında kabul edilen Godesberg Programı'nın 90. yıldönümünü
(Serbest piyasa ekonomisine yönelimi içeren ilk sosyal demokrat ilkeler programı)
- ve 1989 yılındaki –yani nispeten daha yakın bir tarihte – Berlin Duvarı'nın yıkılışının 20. yıldönümünü

sayabiliriz.

En önemli tarihlerden biri olan, Alman Anayasa'nın kabulünün 90. yıldönümünü bugün Federal Almanya Adalet Bakanı tarafından verilecek bir konferansla hatırlatma olanağına sahip olmaktan dolayı büyük memnuniyet duyuyoruz.

İki ülkenin Adalet Bakanlıkları arasında hukuki işbirliğinin derinleştirilmesine yönelik iki yıllık bir anlaşmayı imzalamak üzere Türkiye'ye gelmiş bulunan Federal Almanya Adalet Bakanı Zypries' e bu konferans için de zaman ayırabilmiş olmasından dolayı çok teşekkür ediyoruz. Bunun çok da doğal olmadığını biliyor ve bize zaman ayırmış olmasını Türkiye ile –sadece hükümetler düzeyinde değil – aynı zamanda iki ülke toplumları arasında da diyalog oluşturma arzusunun bir ifadesi olarak görüyoruz.

Yıldönümleri bize sıradan görünen olaylar ve başarılar üzerinde tekrar düşünme ve bunların önemini anlama olanağı veriyor. Federal Almanya Başbakanı Willy Brandt'ın da barış, özgürlük ve demokrasiye ilişkin olarak vaktiyle söylemiş olduğu gibi “Hiçbir şey kendiliğinden oluşmaz ve çok az şey kalıcıdır.”

“Hiçbir şey kendiliğinden oluşmaz ve çok az şey kalıcıdır” Bu sözler doğru olmanın yanısıra Friedrich-Ebert Vakfı'nın temel ilkesini ve hedefini de tanımlıyor.

1925 yılında Almanya Cumhurbaşkanı Friedrich-Ebert'in siyasi vasiyeti üzerine kurulmuş olan Friedrich-Ebert Vakfı demokrasi ve barışı savunuyor. Nazi döneminde yasaklanan vakıf 1947 yılında tekrar faaliyete geçti. Toplumsal konulara yoğun ilgi gösteren özel yetenekli üniversite öğrencilerine burs sağlanması ve demokrasiyi, toplumsal birliği ve uluslararası uzlaşmayı desteklemek için yurtiçinde ve yurtdışında danışma ve eğitim çalışmaları yürütülmesi vakfın en önemli faaliyet konularını oluşturuyor.

Friedrich-Ebert Vakfı 30 yılı aşkın süredir yurtdışı bürolarıyla 100 dolayında ülkede faaliyet gösteriyor. Vakfın çalışmaları kamu fonlarıyla destekleniyor. Vakfımız sosyal demokrat hedeflere ve değerlere yakın bir sivil toplum örgütü olmakla beraber –belki de birçok kişi için şaşırtıcı olacak ama – gerek personel gerekse finansman açısından Alman Sosyal Demokrat Partisi'nden bağımsızdır. Dolayısıyla kamu fonlarıyla desteklenen tüm diğer kurumlarla aynı düzenlemelere ve denetimlere tabidir.

Friedrich-Ebert Vakfı Türkiye Temsilciliği 1987 yılında kuruldu. Demokratik koşulların güçlendirilmesi ve toplumun değişik kesimleri arasında –yani siyaset, sivil toplum, bilim ve medya temsilcileri arasında – dostluk ilişkilerinin derinleştirilmesi amacıyla FES yaklaşık 20 yıldan beri Türkiye ve Almanya'daki sivil toplum aktörleri arasında dostluk diyalogu oluşturulması için destek sağlıyor.

İstanbul ve Ankara'daki bürolarımız demokrasi, sosyal gelişim ve uluslar arası uzlaşma alanında işbirliği yapılabilmesi açısından Türkiye'de çok sayıda toplumsal ve bilimsel kurum tarafından yararlanılan olanaklar sunuyor. Türkiye'de işbirliği yaptığımız kurumlarla birlikte her yıl Türkiye, Almanya ve diğer ülkelerde 100'ü aşkın eğitici etkinlik gerçekleştiriyoruz.

Özgürlük, demokrasi ve barışa yönelik girişimlerimizin temelini Nasyonal Sosyalistler'in totaliter rejimiyle edinilmiş Almanlara özgü deneyimler oluşturuyor.

60 yıl önce yürürlüğe giren anayasa –demokratik bir anayasaya rağmen demokrasiyi gerçekleştirememiş olan- Weimar Cumhuriyeti'nin başarısızlık deneyimine dayanıyordu. Hukuk devleti ve temel hakların korunmasının demokratik bir anayasa kadar önemli olduğunu bildiğimiz gibi, demokratların olmadığı bir yerde en iyi anayasanın bile pek değer ifade etmeyeceğini de biliyoruz.

Sosyal demokrat Friedrich-Ebert'in de ifade etmiş olduğu gibi "Demokrasi için demokratlara ihtiyaç vardır". Bu görev, yani demokratların demokrasi için üstlenmiş oldukları sorumluluk bugün de aynen devam etmektedir.

Sözlerime son verirken İstanbul Üniversitesi ve Avrupa Hukuku Enstitüsü'ne göstermiş oldukları misafirperverlik ve bu etkinliğin hazırlanmasındaki katkıları için teşekkür ediyoruz.

Sizlere de göstermiş olduğunuz ilgi ve dikkat için teşekkür ediyor ve toplantının başarılı geçmesini temenni ediyorum.

Bettina Luise Rürup

Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği (FES) Türkiye Temsilcisi

Alman Anayasası 60 yaşında Temel Hakların Korunması ve Anayasal Denetim

Federal Almanya Adalet Bakanı Brigitte Zypries'in Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği ile İstanbul Üniversitesi Avrupa Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin ortaklaşa düzenlediği seminerde yaptığı konuşmanın metni.

23 Şubat 2009, İstanbul

Sayın Prof. Deren Yıldırım,
Sayın Rürup,
Sayın Prof. Söylet,

Sayın Konuklar,

İstanbul Üniversitesi'nin daveti ve bu güzel karşılama için çok teşekkür ederim. Bugün sizinle temel hakların korunması üzerine tartışmak ve size kendi deneyimlerimizi aktarabilmek benim için büyük bir sevinç ve gurur kaynağıdır.

Dün meslektaşım Sayın Bakan Şahin ile hukuk alanında Türk-Alman deneyim alışverişi için iki yıllık bir program imzaladık. Bu program çerçevesinde, örneğin her iki ülkede, cezai durumlarda yasal korumanın nasıl düzenlendiğine ilişkin deneyimlerin alışverişi ya da mahkemelerin işleyişi hakkında kamuoyunun nasıl bilgilendirilebileceği gibi konularda Almanya ve Türkiye'de seri toplantılar düzenlemeyi kararlaştırdık. Bunun yanında, programımızda Avrupa Birliği'nde insan haklarının korunması konusu da bulunuyor ki bu aynı zamanda Almanya'da yapılacak başka bir toplantının da konusu olacak. Kendi adıma bu diyaloga ilişkin duyduğum heyecanı ve temel hakların etkin bir şekilde korunması hakkında fikir alışverişine bugünden başlayabilmiş olmamızdan duyduğum mutluluğu belirtmek isterim.

Sayın Konuklar,

Bu yıl Almanya'da birçok anlamlı yıldönümünü bir arada kutluyoruz. Bundan 90 yıl önce Weimar'da ilk Alman Cumhuriyeti kuruldu. 60 yıl önce anayasamız, "Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Anayasası" yürürlüğe girdi ve 20 yıl ise önce iki Almanya'nın yeniden birleşmesinin yolunu açan Berlin Duvarı yıkıldı.

Adalet Bakanı olarak benim için Anayasa'nın yürürlüğe girişinin yıldönümünün tabii ki çok özel bir anlamı var. 60 yıl sonra anayasamız hâlâ demokratik hukuk devletimizin sağlam temelidir. Anayasamız özgürlük, refah ve güvenliğin garantisini sağladığını göstermiştir. Bunun yanında Alman vatandaşlarının büyük çoğunluğunun kendisini özdeşleştirebildiği bir anayasal düzeni var etmiştir.

Anayasa 23 Mayıs 1949'da yürürlüğe girdiğinde bu başarı hiçbir şekilde önceden öngörülemeydi. Çünkü yeni anayasa geçici olarak hazırlanmıştı. Bu (anayasa) Almanya'nın bir bölümü için yalnızca geçiş dönemi çözümü olmalıydı. Çünkü kalıcı ve tüm Almanya'da geçerli bir anayasa, ancak Almanya'nın bütünlüğünün yeniden sağlanmasının ardından hazırlanabilirdi.

Gelişmeler beklenenden farklı oldu. Yeniden birleşmeyi, 1949'da tahmin ve umut edilenden çok daha uzun bir süre beklemek zorunda kaldık. Ve geçici anayasa Avrupa Birliği içinde yeniden birleşmiş bir Almanya için sağlam bir temele dönüştü.

Sayın Konuklar,

Anayasanın düşünsel odağı bugünkü temel hakları şekillendirmektedir. Bu odak, devlet ile toplum arasındaki mesafenin belirlenmesine ilişkin ölçüttür. Yurttaşlık hakları hareketleri bunun üzerine inşa edilmekte ve yasalar bu alanda yetersiz kalmaktadır.

Hitler'in diktası ve despotizmi altında edinilen deneyimler sonucunda anayasaya şekil verenler, insanlık onuruna olan inançlarını yeni anayasanın merkezine yerleştirdiler. Nazi despotizmi devleti ve toplumu yüceltti, fakat bireyi hor gördü.

Nazilerin sloganı "Sen bir hiçsin, ulusun her şeydir," idi. Buna karşın anayasanın yaratıcıları, bireyin onur ve haklarını anayasa metninin başlangıcına koydular.

Anayasanın değişmeden bugüne kadar ulaştığı 1. maddesinin 1. fıkrası şunu belirtir: "İnsanlık onuru dokunulmazdır. Ona saygı göstermek ve korumak tüm devlet erkinin görevi ve yükümlülüğüdür".

Bu maddeyi takip eden 18 madde özgürlüklerin kapsamlı garantisini ve eşit muamele buyruğunu içermektedir. Temel haklar daima kısa ve öz olarak formüle edilmiştir. Bütün anayasanın en kısa cümlesi iki kelimeden oluşmaktadır: "Eigentum verpflichtet" (Mülk yükümlülük getirir). Kanun koyucular böylelikle toplumun çıkarları ile mülk sahibinin bireysel çıkarları arasında dengeli bir ilişki kurmaya davet edilmektedir.

Anayasayı kaleme alanlar bu kısa ve öz anlatımı gayet bilinçli bir şekilde seçmişlerdir. Bu anlatım, anayasa metnini yoruma muhtaç hale getirmekle birlikte yoruma açık da kılmaktadır. Bu sayede anayasa önemli bir imkânı da sunmuş olur: metin, köklü değişikliklere gitmeye gerek kalmadan siyasi ve sosyal değişimlere cevap verebilmektedir. Örneğin iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle gündelik hayatımızda meydana gelen değişiklikleri düşünelim. Bugün bilgisayarlar her şeye kadir bir durumdadır ve birçok insanın hayatında da merkezi bir konumda bulunmaktadır. Bilgisayarlar aynı anda telefon ve günlük gazete, günce ve ajandadır. Ama bu teknoloji yalnızca yeni imkânlar sunmakla kalmamakta, özel alanla ilgili yeni tehlikeler de içermektedir. Ancak bu modern iletişim teknolojileri, örneğin milyonlarca verinin saniyelerle ifade edilecek kadar kısa bir zamanda araştırılmasını ve birbiriyle ilişkilendirilmesini de mümkün kılmaktadır (örneğin filtreli arama yapma ya da reklam e-maillerinin yaygınlaştırılması için kullanıldığı gibi).

1949 yılında anayasamız kaleme alınırken bu tehlikeleri kimsenin önceden görebilmesi mümkün değildi. Fakat anayasamız, genel kişilik hakkı tanımı sayesinde yoruma imkân veren bir temel haklar

garantisi içerdiği için, bu tehlikeler karşısında yeterli bir koruma sağlanabilmektedir. İletişim çağında hiçbir kısıtlama olmaksızın kişiliğin özgür gelişmesinin genel garantisi aynı zamanda iletişim teknolojileri sistemlerinin dürüstlük ve mahremiyetin teminatı olarak konumlanması ile birlikte mümkün olabilir. Modern anayasaların büyük gücü tam da bu yeteneğinde, metninde değişiklik yapmaksızın sosyal değişimlere uyulanabilmesinde yatmaktadır. Bu nedenle anayasaların gereğinden fazla detaylandırılmış düzenlemelerle doldurulmasından kaçınmamız gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu, anayasanın esnekliğini ve sonuçta güncelliğini kaybetmesine yol açabilir.

Sayın Konuklar,

Anayasanın hiçbir kısmında yer almayan, ama eşitlik ve özgürlük hakları gibi temel haklar çerçevesinde ele alınabilecek üçüncü bir grup hak daha vardır ki, o da temel sosyal haklardır. Çalışma, barınma ve eğitim hakkından hiçbir yerde bahsedilmemektedir.

Buna karşın Almanya'daki eyaletlerin her birinin anayasası bu tür hakları tanır. Bu konuda yapılan bir karşılaştırmada dikkat çekici bir bulguya rastlanır: bir federal bölgede insanların gerçekten bir işleminin olup olmaması, çok açık ki, anayasal bir "çalışma hakkına" bağlı değildir. Örneğin Baden-Württemberg eyaletinde işsizlik oranı Almanya'daki en düşük değerdedir. Ekonomik krize rağmen 2008 yılının sonunda o bölgedeki insanların yalnızca %4'ü işsizdi. Ama o eyaletin anayasasında "çalışma hakkı" bulunmuyor. Oysa bu (hak) Bremen eyaleti anayasasında bulunmaktadır ve bu eyalette işsizlik yaklaşık %11 ile bütün Almanya'daki en yüksek oranlardan biridir.¹

Böylelikle temel sosyal haklar meselesi netlik kazanmaktadır: Bunlar, (temel sosyal haklar) devletin icraatlarına bağlıdır ve özgürlük haklarından farklıdır. Özgürlük hakları devleti sınırlandırmayı hedefler. Bunu hayata geçirmek yargı için nispeten daha basittir. Örneğin bir

---

1 Madde.8, Paragraf.1, Bremen Eyalet Anayasası

toplantı yasalara aykırı bir şekilde yasaklanmış ise mahkeme, yasağı kaldırarak özgürlük hakkına yeniden geçerlilik kazandırır.

Ama temel sosyal haklarda bu çok daha zordur. Bunun için devlet icraatlarına ihtiyaç vardır. Çalışma hakkını düşünecek olursak; gelişen bir ekonomi, işlevsel bir iş piyasası, verimli bir sosyal güvence sistemi ve daha birçok şey gereklidir.

Temel sosyal haklar sıklıkla gerçekleşmeyen vaatler olarak kaldığı için anayasa başka bir yolu uygun görmüştür: Almanya sosyal devlet olarak tanımlanmıştır. Bu, devletin tüm erklerine verilmiş anayasal bir görevdir. Tüm devlet erkleri kendi faaliyet alanlarında sosyal devleti hayata geçirmekle yükümlüdür. 'Sosyal devlet' statik bir durum değil, tersine sürekli üzerinde çalışılması ve tüm faaliyetlerde dikkate alınması gereken dinamik bir ilkedir.

Sayın Konuklar,

Hitler dönemi diktatörlüğünde edinilen tecrübeden sonra yalnızca anayasanın kaleme alınması ile kalınmamış; aynı zamanda güçlü bir anayasal denetimin düzenlenmesiyle demokrasinin yeniden başarısızlığa uğraması engellenmeye çalışılmıştır. Temel hakların yalnızca anayasada belirtilmesi yeterli değildir; ona uyulup uyulmadığını kontrol eden güçlü bir kuruma da ihtiyaç bulunmaktadır. Geriye dönük olarak söylersek, Nasyonal Sosyalizm döneminde edinilen tecrübeden anayasal haklarla ilgili çıkarılan en önemli sonuçlar da bu ikisidir: Temel hakların güçlendirilmesi ve Federal Anayasa Mahkemesi'nin kurulması.

Buna rağmen, Federal Anayasa Mahkemesi'nin daha sonraki yıllarda ne kadar büyük bir önem kazanacağını hiç kimse öngörememiştir. Bu önem, her şeyden önce anayasanın yorumlanması ve uygulanması konularında yalnızca Federal Anayasa Mahkemesi'nin karar verme yetkisine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu, bizim Amerika Birleşik Devletleri'nden tanıdığımız "Yüksek Mahkeme" (Supreme Court) modelinden çok önemli bir farklılık arz etmektedir.

“Yüksek Mahkeme” modelinde genel mahkemeler de anayasal haklarla ilgili hükümler verebilmektedir. Bu mahkemeler herhangi bir kanunu uygulamadan önce onun anayasaya uygun olup olmadığı konusunda karar vermek zorundadırlar. Eğer söz konusu kanunun anayasayla bağdaşmadığı sonucuna varırlarsa uygulamazlar. Bu, Almanya’da farklıdır. Eğer bir mahkeme sıradan bir kanunun anayasaya aykırı olduğu görüşüne varırsa, bu durumda karar vermek üzere konuyu Federal Anayasa Mahkemesi’ne gönderir.

Federal Anayasa Mahkemesi’nin başlıca görevi, bireylerin anayasal haklarına ilişkin şikâyetlerini sonuçlandırmaktır. Almanya’da ister vatandaş, ister yabancı olsun herkes, eğer devletin kendi temel haklarını zedelediğini düşünüyorsa Federal Anayasa Mahkemesi’ne başvurabilir. Federal Anayasa Mahkemesi’nin yolunu açan dava türleri çok çeşitli olabilir: Norm denetimi yoluyla federal hükümet bir kanunun anayasaya uygunluğunu kontrol ettirebilir. Ve Federal Anayasa Mahkemesi devletin farklı organları arasındaki anlaşmazlıklardan kaynaklanan davalarda, örneğin yüksek federal organların karşılıklı olarak birbirlerinin haklarını zedeleyip zedelediğini ya da federal hükümetin aldığı bir kararla parlamentonun herhangi bir hakkını ihlal edip etmediğini inceler.

Fakat Anayasa Mahkemesi’ne yapılan başvuruların büyük çoğunluğunu anayasal hak ihlalleri oluşturmaktadır. Bugüne kadar Almanya’da Federal Anayasa Mahkemesi’nde açılan davaların 160.000’den fazlası, anayasal haklarının ihlal edildiğini düşünen insanların başvurusu sonucunda açılmıştır.

Bu tür başvurular Anayasa Mahkemesi’ndeki yıllık bütün davaların %95’ini oluşturmaktadır. Bu tür davaların yalnızca %3’ü başarı ile sonuçlanmaktaysa da başvuru sayıları her yıl artmaktadır. 2007 yılında anayasal hak ihlali nedeniyle yapılan başvuru sayısı 6000’i aşmıştı. Yalnızca bir karşılaştırma amacıyla belirtmek isterim ki, Federal Anayasa Mahkemesi’nin kuruluşundan bu yana, yani 58 yılda norm denetimi nedeniyle 4000’den daha az ve devletin organları arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle ise yalnızca 160 dava açılmıştır. Bu nedenle Federal Anayasa Mahkemesi bugün artık gerçek bir “Yurttaş Mahkemesi”dir.

Sayın Konuklar,

Bir Őikâyetin Karlsruhe'deki Federal Anayasa Mahkemesi tarafından değerlendirmeye alınabilmesi için bazı engelleri aşması gerekir. Öncelikle dava açacak kişinin diğer hukuk yollarını "tüketmiş" olması gerekir. Yani bu kişinin ilgili ihtisas mahkemelerinde hakkını aramış olması gerekir. Bunun yanında, davacı iddia ettiği temel hak ihlalini açık bir Şekilde ortaya koyabilmeli ve hangi temel hakkın ihlal edildiğini belirtmelidir. Sözlü davada davacı yalnızca çok seyrek olarak bir avukata ihtiyaç duyar. Bunun dışında dava davacı için ücretsizdir.

Anayasa Mahkemesi'nde açılan bir davada vatandaşın kazanabilme Őansı, yalnızca temel hakların devlet tarafından ihlali durumunda vardır. Federal Anayasa Mahkemesi sıradan bir yasanın uygulanması konusunu denetlemez. Çünkü (Federal Anayasa Mahkemesi) ihtisas mahkemelerinin ek mercii veya temyiz mahkemesi değildir. Anayasa Mahkemesi yalnızca anayasal hakkın ihlal edilip edilmediğini kontrol eder. Bir örnek: Herhangi bir resmi kurumun müslüman bir kasaba hayvan haklarının korunması gerekçesiyle uyuşturmadan hayvan kesmeyi yasakladığını varsayalım. Kasap eğer bu nedenle anayasa mahkemesine bir Őikâyette bulunursa, bu durumda Federal Anayasa Mahkemesi yalnızca bu yasağın kasabın mesleğini icra etme ve dini özgürlüğünü ihlal edip etmediğini kontrol eder. Hayvanları koruma yasasının doğru uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmez. Sırası gelmişken, Federal Anayasa Mahkemesi somut bir olayda, hayvan kesiminin resmi kurumlarca yasaklanmasını meslek icra etme özgürlüğü ve dini özgürlüğü orantısız bir Şekilde kısıtladığı gerekçesiyle iptal etmişti.

Anayasa Mahkemesi'ne Őikâyette bulunmak, bugün Almanya'da en çok bilinen hak arama yoludur. Buna bu kadar büyük bir anlam yüklenmesine Federal Anayasa Mahkemesi'nin kendisi de katkıda bulunmuştur. (Federal Anayasa Mahkemesi) başlangıcından itibaren temel hakları kapsamlı olarak yorumlamış ve böylece bugünkü hukuk sistemi ve toplumsal düzenin önemli belirleyicilerinden biri olmuştur.

Her şeyden önce kanunkoyucu ile ilişkiler tamamen sorunsuz olamıyor. Çünkü kanunkoyucunun temel hakları ihlal edip etmediği konusunda karar veren merci Federal Anayasa Mahkemesi'dir. Kanunları geçersiz sayabilir ya da kanun koyucuya uygulamak zorunda olduğu yönergeler verebilir. Böylece Federal Anayasa Mahkemesi parlamenterlerin çoğunluk kararına karşı gelebilir.

Yanlış anlamalara meydan vermemek için ekleyeyim: Ben bunu doğru buluyorum! Yasama ve yürütmeyi denetlemek Federal Anayasa Mahkemesi'nin en önemli görevleri arasındadır ve Federal Anayasa Mahkemesi bu görevini geçmişte çok etkileyici biçimde yerine getirmiştir. Ortaya koyduklarının anayasaya uygunluğunun denetlenebilir oluşu, politikacılar arasında barışçıl ve temel haklara karşı hassas olma konusunda bir bilinç gelişmesine yol açmıştır.

Federal Anayasa Mahkemesi çoğu zaman yalnızca bir denetleyici olmakla kalmamış, kararlarıyla toplumsal reformların itici gücü de olmuştur. Örneğin kadın erkek eşitliği konusunu düşünelim. Bu eşitlik, yıllardır anayasada bulunmasına rağmen sıradan bir yasal hak olarak henüz hayata geçirilmemişti. Sonunda Federal Anayasa Mahkemesi anayasa hükmünün hayata geçirilmesi için meclise somut yönergeler vermek zorunda gördü kendini. Kanun koyucu ise bu yönergeleri sadece uyguladı.

Sayın Konuklar,

Anayasal denetimin bizdeki kadar güçlü olmasının, bazı durumlarda Federal Anayasa Mahkemesi'nin diğer anayasal organlarla ilişkilerinde bazı gerilimlere yol açtığı bir gerçektir. Bundan dolayı da Federal Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşundan beri anayasal denetimin sınırları önemli bir tartışma konusu olmuştur.

Federal Anayasa Mahkemesi'nin aldığı tavır ve birçok davada temel haklara ilişkin kapsamlı yorumları, tartışma yaratma potansiyeli taşımakla birlikte bir kez bile bu mahkemeye anayasa yorumunu abarttığı, kendini "yedek yasa koyucu" haline getirdiği ve parlamentoyu yalnızca bir icra organına indirgediği şeklinde bir suçlamada bulunulmamıştır. Hatta Anayasa Mahkemesi yargıçlarının kendileri,

“anayasa mahkemesi tarafından denetlenen bir yargı devletinin” kurulmasına karşı uyarıda bulunmuşlardır.²

Bu da açıkça Federal Anayasa Mahkemesi’nin, özel konumu ve geniş kapsamlı yetki alanı sebebiyle doğabilecek tehlikelerin farkında olduğunu gösteriyor. Bu nedenle (Federal Anayasa Mahkemesi) birçok kararda kanunkoyucunun geniş inisiyatif alanına gönderme yaparak bilinçli olarak geri planda kalmaktadır. Mahkeme, örneğin kanun koyucunun her defasında en doğru ve amaca en uygun düzenlemeyi yapıp yapmadığını denetlemeyi kesinlikle kendi görevi olarak görmemektedir. Bu kararı verecek olanlar yalnızca parlamentoda bulunan halkın seçilmiş temsilcileridir. Bundan dolayı mahkeme bazı meseleleri çok net bir biçimde siyasetçilere bırakır. Bu, örneğin bir kanunun temel eşitlik haklarını ihlal etmesi durumunda her zaman uygulanan yöntemdir. Mahkeme, bu kanunun yalnızca anayasa ile bağdaşmadığı tespitini yapar. Ancak kanunkoyucunun bu ihlali, tartışmalı avantajları herkes için geçerli kılacak ya da bu avantajları herkes için iptal edecek bir şekilde nasıl ortadan kaldıracacağını belirlemez.

Tabii ki şu ana kadar benim bir politikacı olarak mahkemenin daha geri planda kalmasını dilediğim kararları olmuştur. Örneğin anayasa, çocuk parasının nasıl düzenlenmesi gerektiği konusunda çok kesin yönergeler vermiştir. Demokratik meşruiyete sahip politikacılara ise bu konuda oldukça sınırlı bir düzenleme yapma imkânı kalmıştır.

Öte yandan kanunkoyucu da mahkemeyi politikaya alet etmekten kaçınmamaktadır. Şu ana kadar politik bir yenilgi durumunda neredeyse bir refleks olarak Federal Anayasa Mahkemesi göreve çağırılmıştır. Siyasi partilerden biri kendi politik düşüncesini parlamentoda kabul ettirememiş ise Federal Anayasa Mahkemesi’ni göreve çağırmakta ve ilgili kanunun hukuki olarak kusursuz olmadığını iddia etmektedir. Böylece siyasi anlaşmazlıklar bazen mahkemeye aksetmektedir.

2 E.-W. Böckenförde, Zur Lage der Grundrechtsdogmatik nach 50 Jahren Grundgesetz, 1989.

Bütün bunlara rağmen siyaset ile Federal Anayasa Mahkemesi arasındaki görev dağılımının genel olarak iyi işlediği kanaatindeyim. Bu ilişki hem karşılıklı saygı hem de herkesin kendi yetkinlik alanlarının bilincinde olmasıyla belirlenmektedir. Bence bu ilişkideki şu bağlantı çok önemlidir: bir yandan karşısındaki kuruma saygı, öte yandan da anayasal düzen içerisinde kendi önemi konusundaki farkındalık.

Bizdeki anayasal düzenin iyi işleyebilmesinin en önemli şartı her şeyden önce bütün aktörlerin geniş bir tabanda uzlaşması ve anayasaya bağlılık konusunda istekli olmalarıdır. Anayasamız geçen bu 60 yıl içinde büyük bir onay ve itibar kazanmıştır. Bu nedenle biz Almanya’da “anayasaperverlik”ten de bahsedebiliriz. Anayasaya yönelik bu duygudaşlık olmadan ve tüm hedefleri anayasal çerçeveye içine yerleştirme konusunda istekli olunmadan uzun vadede hiçbir anayasanın devamlılığı sağlanamaz.

Sayın Konuklar,

Konuşmamın sonunda Federal Anayasa Mahkemesi ile her iki Avrupa Yüksek Mahkemesi arasındaki ilişki konusunda birkaç cümle daha söylememe izin veriniz.

Lüksemburg’daki Avrupa Adalet Divanı, Avrupa Birliği içinde temel hakların korunması konusunda en önemli dayanaklardan biri haline gelmiştir. Bu mahkeme Avrupa hukukunun geçerliliği ya da Birlik hukukunun yorumu gibi konularda karar verebilir. Bu esnada AB tarafından belirlenen temel hakların dikkate alınıp alınmadığını da denetler. Federal Anayasa Mahkemesi ise Alman Anayasası’nın koruyucusudur ve anayasal kriterlere göre ulusun yüce çıkarlarının korunup korunmadığını denetler.

Her iki mahkeme Federal Anayasa Mahkemesi’nin formüle ettiği gibi, birbirleriyle “işbirliği” içindedir. Bu işbirliği çerçevesinde Federal Anayasa Mahkemesi, özellikle de Birlik içindeki hukuki işlemlerde AB temel haklarına uyulup uyulmadığının kontrolünü Avrupa Adalet Divanı’na bırakır. Bu, Birlik hukukunun, ulusal anayasa hukukuna

göre uygulama önceliğine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Yalnızca, çok seyrek olarak AB kanunkoyucusunun yetki sınırlarını aşması durumlarında Federal Anayasa Mahkemesi, Birlik'in yetki aşımıyla dolaşıma soktuğu hukuki işlemlerin uyumluluğu hakkında bizim anayasa hukukumuzla karar verir.

Federal Anayasa Mahkemesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi arasındaki ilişki daha nettir: Federal Anayasa Mahkemesi temel haklara uyulup uyulmadığını gözler, Strassburg'daki mahkeme ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki insan haklarına uyulup uyulmadığını kontrol eder.

İnsan Hakları Sözleşmesi, Almanya'da sıradan bir yasa düzeyindedir. Federal Anayasa Mahkemesi kendi yönergelerini her geçen gün daha sıklıkla yasaların yorumu konusunda bir destek olarak sunmakta ve ihtisas mahkemeleri ya da resmi kurumlar gibi diğer bütün devlet organlarının da aynı şekilde davrandığından hareket etmektedir. Bu nedenle de bugün, anayasa ihlaline ilişkin bir davada, devlet kurumlarının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin herhangi bir kararını ihlal edip etmediği ya da bunu yeterince dikkate alıp almadığı da kontrol edilebilir.

Sayın Konuklar,

Anayasa, geçici olarak planlanmasına rağmen bugün baş aktörlerin temel haklarını ve anayasal denetimi gerçekleştiren bir başarı hikâyesine dönüşmüştür. Bizim temel hakların korunması ile ilgili tecrübemizin Türkiye'deki tartışmaya bir katkısı olup olmayacağını siz benden daha iyi değerlendirebilirsiniz. Sizlerin değerlendirmelelerini çok merak ediyorum ve yorumlarınız ya da sorularınızı bekliyorum, şimdi ya da daha sonra, kahve molasında.

Çok teşekkürler.